

»Zapadnjačko jezero« i ulazak Španjolske u NATO

Radovan Pavić*

U međunarodnoj politici (i politici općenito) relevantna su samo dva sadržaja: interes i moć, tj. odnosi snaga. Ali, kako snaga nema apsolutni karakter, javlja se i niz drugih nezaobilaznih faktora — među takve valja ubrojiti naročito *ekonomiku* i geopolitiku. Geopolitika je samo jedan vid međunarodnih odnosa — njezino posebno značenje leži u povezanosti sa strateškim pitanjima; pri tome naročito valja izdvojiti *problem prostorne lokacije u odgovarajućim političkim uvjetima (geopolitički položaj)*; on je u isto vrijeme i jedna od najvažnijih posljedica i rczime složenosti međunarodnih odnosa, ali i jedan od njihovih uzročnika. Osim geopolitičkog položaja važna su i sva druga teritorijalna pitanja. Osvajanje egzistencijalnog životnog prostora ratom i migracijama, borbe za interesne sfere, inicijalna politogeneza, iredenta, borba za samoodržanje, itd. bitno su povezani sa teritorijem — on je oduvijek bio jedna od najpogodnijih osnovica za raspaljivanje velikodržavnih ili nacionalističkih strasti. Ovo je naslijeđena karakteristika čije će se značenje još dugo zadržati.

Kompleksom koji čine teritorijalno-geografski i politički sadržaji bavi se danas *neogeopolitika*; tim terminom žele se naglasiti razlike koje postoje u odnosu na klasičnu nacističku geopolitiku. Međutim, i stari je termin (na žalost) prihvatljiv i s pravom je ponovno udomaćen.

Problem evropske sigurnosti, proces detanta, i međunarodni odnosi u Evropi općenito, nužno zahtijevaju takav pristup i shvaćanje po kojem su Evropa i Mediteran jedna jedinstvena cjelina. Razdvajanje Evrope od Mediterana odgovara jedino političkim manipulacijama kojima se ovaj prostor želi isključiti iz procesa detanta i nastojanja oko demilitarizacije.

Geopolitičke osobitosti Španjolske u »Zapadnjačkom jezeru«¹ valja promatrati u okviru RH (*Rimland-Heartland*) doktrine i neomahanizma. Bu-

* Radovan Pavić, viši predavač na Fakultetu političkih nauka u Zagrebu.

¹ Pod pojmom tzv. *Zapadnjačkog jezera* podrazumijeva se akvatorij zapadnog Sredozemlja između Gibraltara i Sicilskog prolaza u kojem dominiraju interesi i utjecaji Zapada.

dući da se od kraja 1960-tih godina uvidjelo da tzv. apsolutna oružja i raketo-orbitalna faza militarizacije nemaju odlučno i sverješavajuće značenje, nužno je bilo vratiti se nekim klasičnim postavkama globalne geostrategije.

Opće osobine *Zapadnjačkog jezera* su:

1. izrazita sigurnost i pripadnost *natovskom okviru* uz perspektivu brojanog i drugog jačanja NATO-a, što je posljedica vjerovatnog skorog ulaska Španjolske u pakt; po toj osobini taj se sektor bitno razlikuje od centralnog i istočnog Mediterana gdje grčko-turski spor slabi NATO; sigurnost za Zapad slijedi zatim i iz činjenice da naročito nesvrstani Maroko (a donekle i Tunis) ima izrazitiju prozapadnjačku orijentaciju, dok u Alžiru SSSR nije uspio pretvoriti Mers el Kebir u klasičnu vojno-pomorsku bazu.

2. Mogućnost *pomorskog baražiranja*: taj sektor može se relativno lako izolirati i od Atlantika i od ostalog dijela Mediterana baražiranjem u zoni Gibraltara, a zatim na pravcu Ligursko more — Korzika — prolaz Bonifacio-Sardinija-Tunis ili u Sicilskom prolazu.

3. *Kopneni koridori*: unatoč očitim prednostima koje su u zoni Gibraltara na strani Zapada, moguće je da zbog sve jače sovjetske navalizacije i u Mediteranu i na Atlantiku baražiranje Gibraltarskog tjesnaca izvrši i sovjetska flota; zato posebno značenje za Zapad ima koridorska uloga Francuske i Španjolske: svojim izlaskom i na Atlantik i na Mediteran obje zemlje osiguravaju vezu tih prostora i bez obzira na otvorenost ili zatvorenost Gibraltarskog tjesnaca; sličnu koridorsku ulogu ima i Maroko, a moguće je da u budućnosti to ostvari i Alžir preko teritorija Saharske arapske demokratske republike (sektor Sagiet el Hamra) pod kontrolom Fronte POLISARIO, u uvjetima eventualne konačne pobjede Fronte, iako su udaljenosti i drugi prirodno-geografski uvjeti ovdje daleko nepovoljniji; U Sicilskim vratima ulogu koridora koja potire značenje morskih tjesnaca ima Tunis. Mogućnost baražiranja »Zapadnjačkog jezera« može, pored čisto strateških, imati u načelu i veliko gospodarsko značenje, budući da je moguće spriječiti ili otežati transport određenih vitalnih sirovina (željezna ruda, nafta, plin, fosfati). Međutim, u »Zapadnjačkom jezeru« ti problemi srećom ne dolaze u obzir, budući da se najvažnija rudna blaga (nafta, plin, fosfati) nalaze locirana tako da za izlaz u svijet ne ovise o Gibraltarskom tjesnacu: tako Maroko ima za izvoz fosfata slobodno atlantsko pročelje, a Alžir i Tunis isto tako slobodno i Evropi otvorenu mediteransku fasadu.

4. *Uloga mostobrana* dijelom je zadržana i danas s obzirom da Španjolska još ima nekoliko posjeda na afričkoj obali zbog čega ova zemlja, pogotovo ukoliko joj se vrati Gibraltar, predstavlja u kombinaciji sa američkom bazom Rota i vlastitim otokom Alboran najvažniji autohtoni faktor kontrole Gibraltarskog tjesnaca.

5. *Međusobni sukobi i problemi* imaju također veliko geopolitičko značenje: granični (već riješeni?) sukob između Alžira i Maroka oko zone Colomb Bechar-Tindouf, tj. čitavog pograničnog područja u transatlantskom prostoru može eskalirati i u rat pogotovo u uvjetima alžirsko-marokanskog sukoba u odnosu na bivšu Španjolsku Saharu; a to automatski znači i pri-

vlačenje interesa velikih sila s obzirom da *i ovdje vrijede klasične postavke o Rimlandu*: naime, svaki sukob u toj zoni pogodna je mogućnost za infiltraciju interesa bilo velesila bilo regionalnih sila (npr. Francuske). Pri tome gospodarsko-neokolonijalistički i strateški interesi imaju podjednako značenje.

6. *Unutrašnji problemi* (separatizam ili autonomija Baskije, Katalonije i Korzike), ma koliko značajni za pojedine zemlje, nemaju međunarodno značenje u geopolitičkom smislu.

7. I u ovom sektoru Sredozemlja pogodne su mogućnosti za vođenje *ekološkog rata* i to naročito stoga što je već danas obalski sektor između Barcelone i Livorna najugroženiji industrijskim otpacima; to ima naročito veliko značenje za Španjolsku čija ekonomija bitno ovisi o prihodima iz turizma.

8. *Izrazita komunikativnost vojišta i potencijalna vojna uloga trgovačkih flota* i ovdje su jedna od bitnih osobina. Komunikacijska infrastruktura je razvijena (čak i na neposrednoj afričkoj obalnoj fasadi), a trgovačke flote mogu lako poprimiti i vojno značenje u čemu je njihova tonaža od velike važnosti (godine 1976. Francuska je imala preko 10,6 mil Brt, Italija preko 10,4 mil Brt, Španjolska preko 10,6 mil Brt i Portugal oko 1 mil Brt).

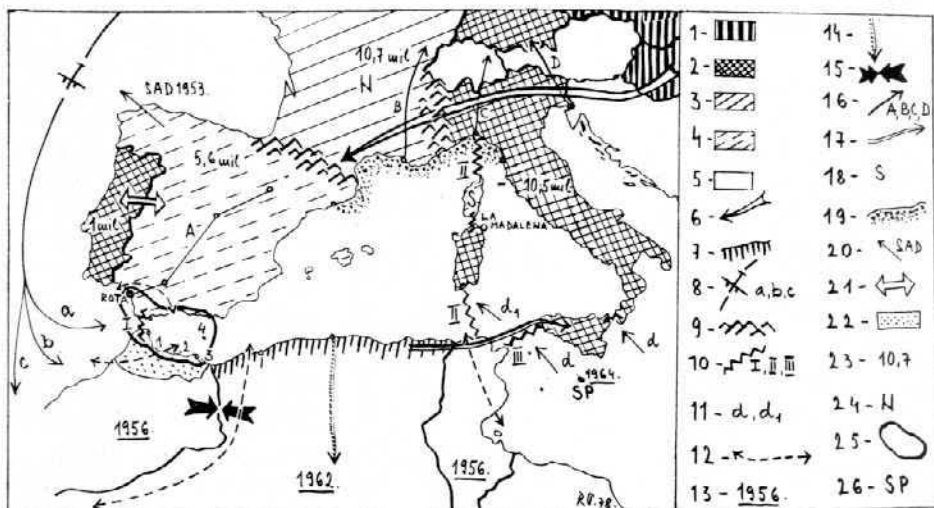
9. Gospodarsko i uopće životno značenje ovog prostora je u porastu i to iz dva razloga:

a) sve je veća uloga novih naftnih i plinskih terminala naročito u Alžiru, a u planu je i izgradnja plinovoda Alžir-Tunis-Sicilija (treba biti dovršen 1981. god.), a zatim bi se nastavio za sjevernu Italiju i

b) Alžir postaje sve važnije izlazno pročelje za južne saharske i sahelske zemlje s obzirom na puštanje u promet (1978. god.) transaharske autoceste koja ulazi u samo srce Sahare (do Tamanraseta) odakle je prema Mediteranu moguće privući gravitaciju i država oko toka Nigera. Na taj način Alžir postaje (uz svoj revolucionarni angažman) značajan faktor koji svojim utjecajem prodire i prema Atlantiku (preko Sagiet el Hamre pomažući POLISARIO) i u zonu Sahare i Sahela na jug. Budući da natovskoj zoni u »Zapadnjačkom jezeru« treba pribrojiti i Portugal, gospodarska će vrijednost (ali i strateška osjetljivost) svakako porasti s obzirom na izgradnju novog industrijsko-transportnog kompleksa Sines nešto južnije od Lisabona.

U sferi ekonomike leže još neki razlozi zbog kojih pojedine zemlje »Zapadnjačkog jezera« mogu biti izložene pritiscima: naime, njihova *trgovačka bilanca je uglavnom stalno pasivna*, što znači bilo da ih se može ucjenjivati oko pitanja pomoći i ekonomske suradnje, bilo da one zaista moraju nastojati oko ostvarenja mira i sigurnosti, budući da samo u tim uvjetima mogu koristiti bitne prednosti koje slijede iz turističkih potencijala. Sve zemlje u »Zapadnjačkom jezeru« imaju negativnu trgovačku bilancu (razdoblje 1969—1974. god., a za Maroko i Alžir do 1973. god.), s time da je jedino Francuska imala 1971, 1972. i 1973. god. pozitivnu trgovačku bilancu. Negativna trgovačka bilanca naročito je izražena u slučaju Portugala i Španjolske, a čak i Alžir koji je važan izvoznik nafte nema pozitivnu trgovačku bilancu.

10. Potencijalne napetosti oko pitanja novog međunarodnog prava mora nisu bitna karakteristika »Zapadnjačkog jezera«, osim u odnosima Maroka i Španjolske. Ipak treba napomenuti da bi inzistiranje na ekonomskoj zoni od 188 Nm moglo izazvati sukobe između Maroka i Španjolske, Alžira i Španjolske, Francuske i Italije, Italije i Tunisa, kao i Italije i Alžira.

OSNOVE GEOPOLITIČKIH ODNOSA U »ZAPADNJAČKOM JEZERU«

1 — države Varšavskog ugovora; 2 — države NATO pakta; 3 — države političkog ali ne i vojnog saveza NATO-a; 4 — vjerojatni budući članovi NATO-a; 5 — neutralne i nesvrstane zemlje; 6 — vojno-operacijski pravac Panonska nizina — Zapadna Evropa; 7 — jedini dio obale »Zapadnjačkog jezera« gdje SSSR može raspolagati lučkim služnostima; 8 — zrakoplovni pravac SSSR-a iz Atlantika prema Sredozemlju preko a) Gibraltarskog tjesnaca, b) teritorija Maroka i c) preko Zapadne Sahare (ako se ovdje održi samostalna država) i Alžira; 9 — visoke reljefne barijere; 10 — moguće baržiranje tjesnaca; 11 — mogući sovjetski flotni pritisci prema »Zapadnjačkom jezeru«; 12 — mogući kopneni koridori koji ostvaruju vezu dvaju obalskih pročelja bez obzira na zatvaranje tjesnaca; 13 — godine stjecanja nezavisnosti; 14 — nova alžirska autocesta prema dubokoj saharškoj unutrašnjosti; 15 — mogući ratni sukob Alžira i Maroka zbog problema Zapadne Sahare; 16 — naftovodi; 17 — planirani plinovod Alžir — Tunis — Sicilija — sjeverna Italija; 18 — separatističke tendencije Korzike; 19 — najzagadeniji sektor mediteranske obale između Barcelone i Livorna; 20 — obrambeni sporazum Španjolske sa SAD; 21 — obrambeni sporazum Portugala i Španjolske; 22 — nekadašnja Španjolska zona Er Rif sa funkcijom mostobrana; 23 — tonaža trgovačke flote 1976. god.; 24 — autohtone nuklearne sile na Sredozemlju; 25 — strateška zona Gibraltarskog tjesnaca uključuje i otok Alboran (4), zatim Ceutu i Melillu i još tri otočne skupine (1, 2, 3); 26 — strateški položaj Malte, bitan za kontrolu veza »Zapadnjačkog jezera« i ostalog Mediterana.

Španjolska i NATO

Najveće suvremeno i perspektivno geopolitičko i strateško značenje u »Zapadnjačkom jezeru« ima Španjolska prvenstveno zbog svog vjerojatnog i skorog ulaska u NATO pakt, čime napušta svoju tradicionalnu politiku neutralnosti ili bar izbjegavanja direktnih formalnih aranžmana. Za ulazak Španjolske u ovu blokovsku organizaciju postoji općenito više razloga, a što se tiče same Španjolske najvažniji razlog nije strateškog (obrambenog) karaktera: naime, *pravi interes Španjolske je zapravo što bolja integracija u život Evrope i ulazak u Evropsku ekonomsku zajednicu, a jedan od puteva za postizavanje tog cilja jest i identifikacija sa geostrateškim ciljevima Zapada*. Ovo je i opet dobar primjer kako se putem militarizacije i isticanja različitih vanjskih »opasnosti« mogu postizati drugi ciljevi, i kako je vojni kompleks zapravo u funkciji nevojnih interesa. Nakon smrti Franka i napuštanja afričkih kolonijalnih posjeda (1975. god.) i otvaranja perspektive rješavanja baskijske i katalonske autonomije, Španjolska ima više uvjeta da se integrira u evropski život; u tim nastojanjima važan je i konačni (i formalni) ulazak u NATO. Pri tome geopolitički položaj Španjolske uvjetuje i njezinu stratešku važnost — to su shvaćali i Hitler i Churchill², a 1977. god. rečeno je i u Cortesu: »Znam da je jedna zemlja s takvim geopolitičkim položajem kakav ima Španjolska ne može biti neutralna«³.

Geopolitičko značenje Španjolske za Zapad⁴ slijedi iz nekoliko razloga:

1. i formalni ulazak u NATO ojačat će ideju militarizacije općenito i postati novi argument desničarskih i militarističkih krugova, koji će se uvijek moći pozvati na španjolski primjer u dokazivanju da vojni blokovi jačaju i zbog vlastitih interesa pojedinih država članica koje nisu velike sile. Na taj način otpada svaka ideja o mogućem smanjenju značenja blokova i procesu demilitarizacije općenito.

2. Dok u istočnom Mediteranu postoje problemi između Grčke i Turske oko Egeja i Cipra, u Sredozemlju je potrebno imati i što veće stabilne i »svoje« sektore, budući da blokovskoj politici ne odgovara ni situacija u Italiji, ni u Portugalu, kao ni razvitak evrokomunizma općenito.

3. Nova portugalska društvena kretanja od 1974. god. su opasan primjer; u slučaju eventualnog istupanja Portugala iz NATO-a, što onda otvara i problem Azora i Madeire, *Španjolska treba imati kompenzacijsko značenje*; a ne smije se zaboraviti da je za air lift iz Amerike preko Bermuda i Azora upravo Iberski poluotok najbolje položen za logistički pravac koji se nastavlja prema Bliskom i Srednjem istoku. Kompenzacijsko značenje Španjolske dolazi u obzir i u odnosu na Italiju u kojoj jačanje komunista

2

»Bez Španjolske kao saveznika nitko ne može računati da će gospodariti Mediteranom«.

3

Raoul Morodo, generalni sekretar Španjolske socijalističke stranke, u rujnu 1977.

4

U upotrebi pojma »Zapad« podrazumijeva se uglavnom samo njegova desničarska komponenta.

također ne odgovara NATO-u, budući da bi se moglo postaviti pitanje baze La Madalena ili služnosti i Sigoneli, naročito značajnih za strateške odnose u čitavom Sredozemlju.

4. U pojedinim akcijama na Sredozemlju (u odnosu na arapske zemlje) SAD se nisu uvijek mogle na odgovarajući način služiti vojnim bazama u Španjolskoj; te bi pitanje također trebalo biti riješeno ulaskom Španjolske u NATO.⁵

5. Pojedina uporišta SAD u Španjolskoj imaju naročito značenje: tako je baza za nuklearne podmornice Rota locirana na karakterističnom položaju *izvan* Mediterana na slobodnoj atlantskoj fasadi kako ta izuzetno kvalitetna flota ne bi bila zatvorena unutar Mediterana. Iako zbog sve većeg značenja i ICBM i SLBM raketa (ICBM projekte s dometom od 9500 km imala je 1976. god. već i NR Kina) značenje baza opada a broj je nuklearnih podmornica u Roti smanjen, teško je vjerovati da bi 1980. god. iz Rote i drugih baza bile povučene sve nuklearne snage, kakve pretpostavke postoje. (Godine 1976. SAD i Španjolska su potpisale sporazum o prijateljstvu i suradnji. Prema tom sporazumu trebale bi se iz Rote početi povlačiti rakete »Polaris« od 1. 1. 1979, a proces bi trebao biti dovršen do 31. 7. 1979).

6. Španjolska je danas najvažniji autohtoni faktor kontrole Gibraltarskog tjesnaca i to zato što raspolaže i s nekoliko posjeda (mostobrani) na marokanskoj obali. To su: Ceuta, Mellila, Alhucemas, Chafarinas i Penon de Velez, sve ostaci na obali koja je nekada u zaleđu imala širi španjolski posjed (Er Rif). Međutim, političke su perspektive u ovom prostoru takve da će zbog nužnosti održavanja i razvitka što boljih veza s arapskim zemljama Španjolska izgubiti te mostobrane na afričkoj obali. Kontrola Gibraltarskog tjesnaca može se još više naglasiti pretvaranjem Alborana u vojnu bazu, što svakako može imati perspektivno značenje. S obzirom na to da Španjolska nastoji da joj se vrati Gibraltar, njezino će značenje kao autohtone sile u ovom prostoru očito porasti, a *za NATO biti će važno da zemlja koja raspolaže bazom Gibraltar bude ujedno i član pakta.*

7. Teritorij Španjolske povezuje Francusku, SR Njemačku i Portugal i tako ostvaruje *teritorijalno-blokovski kontinuitet* zbog čega i znatan dio mediteranske obale dolazi u okvir NATO-a. Važno je pri tome istaći da je Španjolska mediteranska zemlja, što znači da su njezine flotne snage prirodno prisutne u ovom akvatoriju, da nisu stranac kao što to vrijedi za američku ili britansku (natovsku) flotu. Na taj način vojno jačanje NATO-a

5

U Španjolskoj su 4 baze SAD: Rota je pomorska baza, dok su ostale zrakoplovne i logističke (Moron de la Frontera, Torrejon i Zaragoza; baze su povezane naftovodnom. Ugovor o bazama sklopljen je 1953. god. a 1976. god. produžen je do 1981. god. Osim navedenih baza u Španjolskoj (kod Madrida) i na Kanarskim otocima postoje stanice za praćenje satelita koje djelomično vodi NASA. Ugovor o tim stanicama istječe 1984. god. Dok su se 1958. god. za vrijeme interven-

cije u Libanonu SAD mogle služiti bazama u Španjolskoj bez ograničenja, to više nije slučaj 1967. i 1973. god. u izraelsko-arapskim ratovima. Karakteristično je da u listopadskom ratu 1973. god. SAD nisu mogle snabdijevati svoje zrakoplovstvo u Mediteranu iz tankera koji su bili locirani u Španjolskoj.

6

Podatke u Alboranu donijeli su sovjetski izvori 1968. god. nakon čega se to pitanje više ne spominje.

ne dolazi pod udar politike koja se zalaže za to da Mediteran zaista bude akvatorij mediteranskih zemalja i da one budu odgovorne za njegovu sigurnost. Uvlačenjem Španjolske u NATO uz njezino adekvatno pomorsko naoružanje smanjuje se potreba za stranim nemediterskim flotama, čiju ulogu sve više mogu preuzimati flote autohtonih mediteranskih država. Osim toga Španjolskoj pripada i Balearsko otočje, što također ima i strateško značenje.

8. *Kanarski otoci* kao važno potencijalno geostrateško uporište Zapada na Atlantiku (suprotstavljeno sovjetskoj floti) pogodno je i za kontrolu naftnog puta Gulf-Južnoafrička Republika-Atlantik (i dalje za Evropu i SAD) kao i za kontrolu Zapadne Afrike u kojoj se mogu širiti utjecaji Alžira i uopće procesi u okviru tzv. *faze drugog oslobođenja*.

Strateško značenje Kanarskih otoka je u porastu, budući da su godine 1975. nezavisnost stekli i Kapverdski otoci koji su također bili potencijalno uporište za kontrolu atlantskog naftonosnog puta i Zapadne Afrike. U odnosu na Kanarske otoke i NATO i Španjolska imaju posebne, ali u biti opet zajedničke interese:

a) što se tiče Zapada u cjelini, u slučaju ulaska Španjolske u NATO i ova otočna skupina ulazi time u blokovski okvir. To je posebno važno iz razloga jer je NATO svoju interesnu sferu raširio sve do sjeverne obratnice, a ako se ne formira SATO pakt, ona će biti proširena i dalje prema jugu. Značajno je zatim i stoga jer je sovjetska prisutnost i na Atlantiku sve intenzivnija, a portugalski Azori i Madeira ne moraju više biti toliko »sigurni« za Zapad zbog novih društvenih promjena u Portugalu i separatističkih tendencija. Promjene u Portugalu za sada, istina, ne ugrožavaju njegovo članstvo u NATO-u, ali je svako osiguranje Zapadu i te kako dobro došlo. Eventualna mogućnost da Sovjeti steknu služnosti na Azorima bitno bi poremetila odnose snaga na Atlantiku;

b) U odnosu na Španjolsku njezin (a time i kanarski) ulazak u NATO značio bi čvršće vezivanje otoka i uz Španjolsku i uz jednu blokovsku organizaciju, što očito pridonosi lakšem suprotstavljanju oslobodilačkom pokretu MPAIAC, koji opravdano smatra da su Kanari dio Afrike, a ne Evrope i koji ima određene veze sa Frontom POLISARIO.⁷ U slučaju pobjede Fronte POLISARIO interesi Španjolske bili bi na Kanarima ugroženi, te je stoga Španjolskoj u interesu da Otoci i formalno uđu u okvire NATO-a. Na taj način sudbina Kanara i njihovo spašavanje za Zapad nije samo stvar Španjolske, nego postaje i direktan interes NATO-a. Interes Zapada za Kanarske otoke vidi se najbolje po tome što su 1978. god. SAD ovdje počele graditi veliku vojnu bazu.

9. Španjolska je zajedno s Portugalom *najzapadnije položena* u odnosu na kontinentski sektor Varšavskog ugovora, dakle je i strateški najsigurni-

7

Faza tzv. II oslobođenja znači borbu za vlast između onih političkih snaga koje su u funkciji nekadašnjih kolonijalnih matice i autentičnih oslobodilačkih snaga nekadašnje kolonije, koje teže stvarnoj političkoj i ekonomskoj emancipaciji.

* MPAIAC — Mouvement pour la autodetermination et l'indépendance de l'archipel Canarien; POLISARIO — Front pour la libération de Sagiet el Hamra et Rio de Oro.

ja, a dubina ratišta je znatna, tako da postoje pogodne mogućnosti za dislokaciju važnih strateških sadržaja na relativno velikom prostoru.

10. *Pireneji* su znatna prirodna prepreka prema kontinentnom dijelu Evrope, što se mora shvatiti kao brana prema sovjetskom operacijskom pravcu koji iz Panonske nizine preko Jugoslavije, Lombardije, Alpa i južne Francuske dopire do ovog gorskog masiva.

* * *

Ulaskom u NATO Španjolska⁸ smatra da će ojačati svoju stratešku sigurnost budući da dolazi pod zaštitni obrambeni kišobran jedne moćne blokvske organizacije; međutim, i nove su opasnosti također znatne jer se stječu obaveze (solidarnost u slučaju ratnog sukoba i izvan teritorija Španjolske), a zemlja dolazi pod nuklearni udar Sovjetskog Saveza.

Uzimajući u obzir navedene osobine i opće odnose snaga u kojima je isključen totalni i globalni obračun Zapada i Istoka, ipak valja zaključiti da vojni razlozi sami po sebi imaju manje značenje i da su oni samo u funkciji drugih političkih i naročito ekonomskih ciljeva. Među njima valja izdvojiti:

— *Prvo*, pokušaj *razbijanja izolacije* (u koju je Španjolska bila zapala u frankističkom razdoblju) što je jedan od najvažnijih ciljeva poslije smrti Franka. Tu izolaciju ova je zemlja još teže podnosila budući da je nekada bila svjetska kolonijalna sila, dakle i maksimalno uključena u globalne odnose, nakon čega se naprosto našla »izbačena« iz Evrope. Razbijanju izolacije može se bitno pridonijeti upravo ulaskom u jednu evropsku i svjetsku organizaciju. Ulaskom u NATO, a zatim i u EEZ Španjolska će moći sudjelovati u procesu donošenja svih bitnih političkih i ekonomskih odluka Zapada, a smanjit će se i jednostrana ovisnost o SAD. Međutim, za Španjolsku najvažniji je ulazak u Evropsku ekonomsku zajednicu zbog ekonomskih razloga kao dugoročno najvažnijeg cilja za koji ni jedna cijena nije previsoka.

— *Drugo*, suzbijanje lijevih snaga u zemlji: pripadnost NATO paktu može biti i brana razvitku lijevih tendencija u samoj Španjolskoj — to je naročito značajno u doba općeg jačanja evrokomunizma.

— *Treće*, problem Gibraltara: ulaskom u NATO pakt Španjolska stječe povoljnije uvjete da ponovno dođe u posjed Gibraltara, ako je danas potrebno da u regionalnim geostrateškim odnosima (Atlantik-Evropa-Mediterran) jedna strana natovska zemlja gospodari ključnom točkom u Gibraltarskom prolazu, *takva je situacija nepotrebna ako i sama Španjolska postane član NATO-a*; tada joj može biti vraćen Gibraltar a da kontrola i nadalje ostane u natovskim rukama. Ponovnim stjecanjem Gibraltara Španjolska se, istina, stavlja u poziciju obaveze da svoje preostale posjede na afričkoj obali vrati Maroku, a time ova obala gubi značenje zapadnog mosto-

8

Najvažniji zagovornik te ideje je vodeća stranka, tj. Unija demokratskog centra.

brana; ali, strateški se nedostaci nove situacije mogu kompenzirati, a političke prednosti koje se time stječu u odnosu ne samo na Maroko nego i arapske zemlje u cjelini svakako su izrazite.

— *Četvrto*, politička stabilizacija: ulaskom u NATO pakt Španjolska može stabilizirati svoju unutrašnju političku situaciju i zato što se zadovoljavaju ambicije naročito kopnene vojske čiji pripadnici imaju znatnu ulogu u političkom i administrativnom životu zemlje, po čemu se Španjolska bitno razlikuje od ostale Evrope. Vojni kompleks u Španjolskoj je u fazi jačanja; naročito se razvija vojna suradnja s Francuskom (1970. god. Španjolska s Francuskom sklopila obrambeni ugovor, od Francuske se kupuje i oružje), a i sama Španjolska predviđa jačanje svoje vojne industrije.

Sve navedene osobine (uz davanje stvarne autonomije Baskiji i Kataloniji, a u perspektivi možda i Kanarskim otocima) prilog su stabilizaciji političkih prilika u Španjolskoj.³ Takva stabilizacija interes je jedne zemlje čija je trgovačka bilanca pasivna, u kojoj 60% izvoza daju poljoprivredni proizvodi i gdje turizam ima bitno značenje za izravnanje platne bilance (30 mil. turista i 3,2 milijarde \$ prihoda 1976. god.). Stabilizacija je potrebna i za djelovanje američkog kapitala (teška industrija, oko 11 mil. t čelika 1976. god.), za razvitak standarda jedne demografske mase od oko 36 milijun stanovnika (1977. god.) koja je važan tržišni faktor i u međunarodnim okvirima. Uzimajući u obzir geopolitički položaj, broj stanovnika, novi odnos prema Evropi ulogu mosta prema afričkim arapskim zemljama, očito je da će *Španjolska nastojati da postane odlučujući zapadnjački punkt na ulazu u Mediteran* u čemu će afirmacija vojnog kompleksa imati, iz gleda, sve veće i dugotrajno značenje.

Portugal

Slično značenje u geopolitičkom i geostrateškom smislu, ali i znatno veće probleme ima Portugal. Nakon inicijalnih revolucionarnih kretanja 1974. god. situacija je u Portugalu za Zapad danas daleko povoljnija, pa eventualno istupanje iz NATO pakta više ne dolazi u obzir. Portugal je historijski uvijek bio u sferi Zapada (V. Britanija je od 1385. god. garantirala vanjsku sigurnost Portugala i štitila njegove kolonije kako bi imala protutežu prema kolonijalizmima drugih velikih sila). Ideja da Portugal postane »evropska Kuba« ne dolazi u obzir i nije u Portugalu nikada uhvatila korijena; državni je teritorij relativno malen što znači da je i dubina ratišta mala; lokacija u blizini Gibraltarskog tjesnaca i izloženost Atlantiku znači da Portugal »mora« imati i moćne saveznike, budući da je »sovjetska opasnost« i na Atlantiku sve veća, a Gibraltarski je tjesnac potencijalni krizni prostor. Jedino u okviru jedne blokovske organizacije mogu se

* Ali ne treba pri tome zaboraviti ni na desničarske ekscese, tj. pokušaj državnog udara od strane dijela vojnih i policijskih snaga (studen 1978.)

osigurati vezu za Azore i Madeiru, a zbog male vlastite dubine ratišta samo jedan vojni blok može osigurati interese »isturene obrane«.

Navedena shvaćanja portugalske i zapadnjačke desnice dopunjuju se i interesima za portugalsko članstvo u NATO-u. Zajedno sa Španjolskom, s kojom je povezana Iberskim obrambenim savezom, Portugal je geostrateška cjelina na zapadnom ulazu u Sredozemlje i drugo je vremena bio (a danas to postaje sve više) svakako izraziti »tvrđi« član NATO-a. Osim samog Portugala, koji je logistički završetak transatlantske rute Angloamerika-Evropa, posebno značenje imaju Azori za svaki air lift iz SAD ili Kanade preko Gandra ili Bermuda, pri čemu su Azori logična stanica. U drugom svjetskom ratu Portugal je bio neutralan, ali je ipak morao ustupiti pravo korištenja Azora kao aerodromskog uporišta (1943. god. ovdje su Britanci osnovali pomorsku i zračnu bazu, zatim su bazu osnovale i SAD 1944. god.). Novim sporazumom iz 1951. god. SAD su i dalje zadržale zrakoplovnu bazu.* Značenje Azora vidi se najbolje po tome što je postojala bojazan otcjepljenja otoka od Portugala nakon revolucionarnih promjena u samom Portugalu 1974. godine. Naime, ako bi Portugal bio izgubljen za Zapad, kompenzacijsko značenje Španjolske nije dovoljno. To znači da treba stimulirati azorski nacionalizam, odvojiti ga kao posebnu državu, koja će onda morati potražiti moćnog saveznika, a logično je da to budu SAD, gdje živi znatan broj azorske emigracije; dakle, ako Portugal postane »sovjetski« ili nesvrstan, Zapad bi i dalje raspolagao Azorima gdje ne bi moglo doći do ostvarivanja sovjetske prisutnosti; jcr, ne treba zaboraviti da između Murmanska i Mediterana ili Indika (preko rta Dobre Nade) SSSR nema odgovarajućih uporišta.

Francuska

U suvremenim prilikama u »Zapadnjačkom jezeru« Francuska je danas u najizrazitijoj političkoj, vojnoj i gospodarskoj ekspanziji. Ona je na Mediteranu (osim Izraela?) jedina autohtona nuklearna sila, sve je značajniji izvoznik oružja,⁹ ispoljava sve izrazitije tendencije neokolonijalističkog vraćanja u Afriku, ali ne samo u ekonomskom, nego i u direktnom vojno-intervencionističkom smislu. U odnosu na ostalu integriranu Evropu danas nastoji na Mediteranu igrati onu ulogu koju u centralnoj i sjevernoj Evropi igra SR Njemačka.

Iako nije vojni član NATO-a (od 1967. god.), nego samo član političkog saveza, i Francusku treba isto tako kao i Španjolsku (i Grčku) ubrojiti u tzv. *indirektne članove pakta* čija vanjsko-politička orijentacija u slučaju evropskog sukoba očito ne dolazi u pitanje. Francuska vojno surađuje sa Španjolskom i Marokom i podržava ulazak Španjolske u NATO, a u geostrateškom smislu predstavlja važni kopneni koridor Atlantik-Sredozemlje,

* Ugovor je istekao 1974. godine, ali njegovo važenje traje i dalje na privremenoj osnovi.

⁹ Industrija i izvoz oružja jedan su od temelja ekonomije Francuske.

zatim spojnicu iberskog, talijanskog i njemačkog (sjevernoeuropskog) i britanskog vojišta; zaštićena je tamponom bilo NATO-a, bilo neutralne Švicarske i Austrije prema Varšavskom ugovoru. Od godine 1974. Francuska se opet približava NATO-u, godine 1975. deklarira se kao praktički član NATO pakta (iako njene vojne snage nisu pod integriranom komandom). U gospodarsko-političkom i vojnom smislu Francuska danas pokazuje stabilnost i ekspanziju koja ne može biti ugrožena ni postojjećom nezaposlenošću, autonomističkim pokretima (Bretanja i Baskija) ili separatizmom (Korzika). Od svih ovih problema za geostrateške odnose najveće značenje mogao bi imati separatizam Korzike.

Maroko, Alžir i Tunis

Na južnom pročelju »Zapadnjačkog jezera« Maroko je, iako nesvrstana zemlja, najviše povezan sa ekonomskim i strateškim interesima Zapada.¹⁰ Godine 1951. su Francuska i SAD osnovale zrakoplovne baze u Maroku, a Kentira i Slimane navode se kao američka uporišta još 1965. godine. Baze su, istina, napuštene 1963, ali su u Kenitri i dalje zadržane komunikacijske instalacije. Za odnose u ovom prostoru najvažniji je problem velikomarokanska iredenta — u tzv. *Veliki Maroko* trebali bi ući i dijelovi Alžira i Malija, kao i čitava bivša Španjolska Sahara i čitava Mauritanija, što znači da Maroko antagonizira sve svoje neposredne susjede uključujući i Frontu POLISARIO, ali i šire od toga. U geopolitičkom smislu to ima za posljedicu automatsko privlačenje velikih sila koje putem nastojanja oko uvlačenja Maroka u svoju zaštitnu zonu pružaju toj zemlji odgovarajuću pomoć; a kako se radi o interesnoj sferi Zapada, ujedno marokansku nesvrstanost usmjeravaju prema zapadnjačkim interesima.¹¹

Najvažniji nekadašnji sukob Maroka je bio onaj sa Alžiirom — godine 1962. i 1963. traju granični sukobi u zoni bogatog rudama od Colomb Bechara do Tindoufa (granica između Maroka i Alžira nije u doba Francuza nikada bila precizno povučena). U sukobu je Alžir bio vojno poražen, ali je spor riješila Organizacija afričkog jedinstva 1972. god. tako da Maroko nije dobio Tinduf i graničnu zonu, koja je ujedno demilitarizirana. Godine 1963. važna je zato što Alžir počinje dobivati sovjetsku pomoć, a SSSR izražava veći interes za luku Mers el Kebir, odakle su se povukli Francuzi 1967/68. god. (iako su u zrakoplovnoj bazi Bou Sfer kraj Mers el Kebira ostali do 1977. god.). Baza Bou Sfer može imati veliko značenje za francusku prisutnost u Africi općenito. Nepovoljni odnosi između Alžira i Maroka mogu imati za uzrok i (navodno?) međusobno pomaganje berberskih disidenata u obje zemlje. Godine 1969. potpisali su Alžir i Maroko sporazum o solidarnosti i suradnji, a godine 1970. demarkirana je sporna granica.

10 Ali, treba spomenuti da je od 1960. godine Maroko dobivao i sovjetsku vojnu pomoć.

11 Međutim, ne treba zaboraviti ni problem odnosa sa Španjolskom i to zbog njezinih eksklava uz marokansku obalu, kao i širenja marokanskih teritorijalnih voda (1973.) sa 12 na 70 nm.

Osim s Marokom teritorijalni spor zbog naftonosne zone postoji i s Tunisom oko polja Edželeh i okolnih saharskih prostora na tromeđi Alžira, Tunisa i Libije (naftonosna polja pripadaju Alžiru, a naftovod ide do luke Sekhira u Tunisu). Godine 1971. sklopljen je sporazum o prijateljstvu Alžira i sa Tunisom, konačno su delimitirane državne granice, a teritorijalni je spor oko naftonosnog polja El Borna riješen u korist Alžira.

Među zemljama Magreba Alžir je jedini kojeg njegova nacionalna povelja iz 1976. god. posve jasno definira kao zemlju socijalističkog društvenog razvitka (nacionalizacija rudarstva 1966, nafte 1971, agrarna reforma 1972. god.). Ova osobitost kao i prijateljski odnosi sa Sovjetskim Savezom, drugim socijalističkim zemljama i Frontom POLISARIO i očito neprozapadnjačka orijentacija nesvrstanosti uzrokom su relativne političke izolacije Alžira u Magrebu i mogućnosti za različite oblike pritiska. Jedan od takvih oblika pritiska su i optužbe o *navodnim teritorijalnim aspiracijama Alžira* prema Sagiet el Hamri, tj. sjevernom dijelu bivše Španjolske Sahare. Stjecanjem tog područja Alžir bi postao kopneni koridor između Sredozemlja i Atlantika, omogućio bi »sovjetski prodor« iz Mediterana na Atlantski ocean i bez obzira na zatvorenost Gibraltarskog tjesnaca, Sovjetima bi zatim bilo omogućeno ostvarivanje lučkih služnosti i na alžirskoj obali Atlantika, a izvoz iz rudarske zone Tindoufa bio bi povoljniji prema Atlantiku nego Mediteranu; u odnosu na Maroko *izlazak Alžira na Atlantik značio bi definitivno onemogućavanje njegovog teritorijalnog širenja prema jugu*. Razumljivo je da takve teritorijalne pretenzije Alžira ne dolaze u obzir i da to nije motiv njegove pomoći Fronti POLISARIO. Međutim, valja naglasiti da bi u slučaju pobjede Fronte POLISARIO vjerojatno bile ostvarene barem neke od pogodnosti za Alžir kao i u slučaju direktnog teritorijalnog širenja. Uz starije riješene (ili barem zaleđene) probleme između Alžira i Maroka treba naročito naglasiti da novi odnosi između te dvije zemlje zbog problema Zapadne Sahare predstavljaju glavni destabilizacioni faktor u ovoj regiji, koji može dovesti i do lokalnog rata sa svim posljedicama privlačenja stranih sila i interesa kao jedne od klasičnih osobina Rimlanda.

Za nove odnose u »Zapadnjačkom jezeru« važno je sve jače energetsko povezivanje Alžira s Evropom i prodor u centralnu saharsku zonu, u Sahel i u blizinu porječja Nigera. Godine 1981. mora biti dovršen plinovod od preko 1000 km od Alžira preko Tunisa do obala Sicilije (puni pogon od 1985. god.), a godine 1978. već je dovršena moderna cesta Alžir — Tamanraset (oko 2000 km), koja će Alžir sve više definirati kao izlazno pročelje za unutrašnju saharsko-sahelsku Afriku.

Geopolitički položaj Tunisa definira se na Zapadu kao položaj u svojevrsnom okruženju s obzirom na granične kontakte sa radikalnijim Alžiirom i naročito Libijom. Od 1960. god. glavninu vojne pomoći Tunis dobiva od SAD.

Zbog lokacije u Sicilskom prolazu, Tunis ima veliko značenje u eventualnom ratnom sukobu između Zapada i Istoka na Sredozemlju. Za Sovjetski Savez prijateljski odnosi i savezništvo sa Tunisom mogu imati toliko ili čak i veće značenje nego li sa Alžiirom, budući da je Tunis faktor kontrole i Sicilskog prolaza i kopnenog koridora između »Zapadnjačkog jezera« i Centralnog Sredozemlja.

Italija

U odnosu ne samo na »Zapadnjačko jezero« nego i na Središnji Mediteran, posebno značenje ima Italija. Ona je za sada jedini direktni član NATO-a u Mediteranu uz koji nisu vezani nikakvi međunarodni sporovi koji bi slabili taj pakt. Italija je značajna zbog

1. njezinog naročitog geopolitičkog položaja: centralna lokacija u Sredozemlju i povijesno značenje središta moći na Apeninskom poluotoku i danas mogu (barem za neke) predstavljati opterećenje u smislu da je Italija »prirodno predestinirana« za vodeću političku, stratešku i organizacionu ulogu u sredozemnom bazenu (konceptija »mare nostrum«). Za Italiju je značajno da je ona do prvog, odnosno drugog svjetskog rata bila važan samostalan faktor u životu Mediterana, što se postupno izgubilo u 20. st. Danas, zbog unutrašnjih slabosti i snage Francuske Italija ne može u Sredozemlju imati onu ulogu koju u centralnoj i srednjoj Evropi ima SR Njemačka, a koju na Mediteranu sve više preuzima Francuska. S tom konkurencijom Italija se ne može boriti.

Za geopolitički položaj Italije značajno je da nema izravnih granica sa ostalim članicama NATO-a (osim preko Francuske koja je indirektni član pakta); takva svojevrsna teritorijalna izolacija Italije od ostalog NATO-a mogla bi se manipulantski koristiti u isticanju njezine geostrateške nesigurnosti u odnosu na Varšavski ugovor. Međutim, kontakt s Francuskom, značenje natovske flote u Mediteranu i »okruženje« neutralnom Švicarskom i Austrijom i nesvrstanom Jugoslavijom očito bitno umanjuje problem talijanske sigurnosti; geostrateški položaj ove zemlje ima veliko značenje i za Jugoslaviju i to ne samo zato što je Italija važan faktor u pitanju prohodnosti Otranskih vratiju. Naime, raketne instalacije u Italiji usmjerene protiv ciljeva na jednom dijelu teritorija Varšavskog ugovora prelaze preko Jugoslavije. Ako se zamisli lokacija raketnih instalacija bilo u sjevernoj bilo u južnoj Italiji protiv ciljeva u srednjoj i južnoj Mađarskoj, zatim čitavoj Rumunjskoj, Bugarskoj i južnom dijelu SSSR-a, onda se lako uočava da se praktički čitava Jugoslavija nalazi u zoni trajektorija raketa u slučaju nuklearnog udara i protuudara.

2. Geopolitički položaj Italije kao našeg direktnog susjeda, zemlje s kojom imamo državnu granicu, važan je za Jugoslaviju i zbog procesa destabilizacije u kojem se Italija danas nalazi; naime, destabilizacija u Italiji mora izazvati sve jači natovski interes, jačanje vojnog faktora može biti shvaćeno kao prilog stabilizaciji talijanskog društva, a desnica može ponovno postaviti pitanje Osimskih sporazuma, dakle jedno *granično pitanje*. Ako se tome na južnoj granici Jugoslavije doda mogućnost grčko-turškog rata, Jugoslavija bi se našla između dvije zemlje koje su bile u vrlo turbulentnim političkim prilikama gdje postoji mogućnost oživljavanja iredente (Italija), bilo da su čak u ratnom stanju (Grčka), što očito ne može pogodovati našoj sigurnosti.

3. Geostrateški položaj Italije važan je za NATO jer u Lombardiju izbija *operacijski pravac Varšavskog ugovora* između Mađarske, Jugoslavije i sjeverne Italije koji može pocijepati talijanski državni prostor i još više izolirati Italiju od ostalih natovskih i zapadnih zemalja općenito.

4. Italija ima bitno značenje kao faktor kontrole i barajžiranja Sicilskog prolaza, Otranskih vratiju i Mesinskog i Korinskog tjesnaca. Pri tome je geostrateško značenje nekih prolaza (u ovom slučaju Sicilskog) očitó u porastu i to zbog predviđene izgradnje plinovoda Alžir-Tunis-dno Sicilskog prolaza-Sicilija (1090 km dužine od čega 160 km na 600 m dubine između Cape Bon i Mazura del Valo na Siciliji)¹². Interesi Italije i NATO-a u odnosu na tjesnace su različiti: što se tiče Sicilskog prolaza, ona ima ne samo šire značenje za NATO kao ulaz u »Zapadnjačko jezero«, nego postaje sve važniji i za Italiju zbog spomenutog naftovoda. Sigurnost i dobrosusjedski odnos u ovom sektoru važni su za Italiju i zbog toga što je Sicilija zainteresirana za gospodarsku suradnju sa bogatim arapskim naftonosnim zemljama (Libija) kamo se želi plasirati talijanski kapital, ali i radna snaga s nerazvijenog talijanskog juga. U širem smislu NATO je zainteresiran za talijansku participaciju u Sicilskom prolazu, budući da je Malta postala nesvrstana zemlja, a 1979. god. očekuje se da će Britanci napustiti vojnu bazu na Malti. Ako se tome doda i mogućnost da arapske, dakle nesvrstane zemlje (Libija), na talijanskom otoku Panteleria počnu turistička ulaganja i tu prošire svoj utjecaj, onda je očitó da u strateškom smislu Sicilski prolaz nije više tako idealno u rukama Zapada. Godine 1975. prodan je dio talijanskog otoka Panteleria Libiji za izgradnju turističkog naselja što je očitó u suprotnosti s postojanjem natovskih komunikacijskih instalacija na otoku čije značenje i domct nisu dovoljno poznati.

Osim Italije i MALTA ima posebnu važnost u Sicilskom prolazu. Ovo je uvijek bila ključna točka za prodor u zapadno ili istočno Sredozemlje. Godine 1964. Malta je stekla nezavisnost i sklopila s V. Britanijom sporazum o međusobnoj pomoći i obrani prema kojem V. Britanija ima pravo na bazu i držanje vojnih snaga na otoku (od 1971. god. Malta je uspjela postići da za pravo korištenja bazom dobiva veću finansijsku naknadu). Ali, kako je uskoro predviđeno da se britanska baza evakuira, Malta mora pronaći dodatne izvore prihoda (uloga dokova i servisa), naročito nakon ponovnog otvaranja Sueskog kanala, što sve na komercijalnoj osnovi mora biti pristupačno i Istoku; važan je zatim turizam i jači industrijski izvoz. Izuzetno osjetljiv geostrateški položaj Malta i njezina mala demografska i vojna snaga, te neznatan teritorij očitó uvjetuju da Malta kao nesvrstana zemlja ne može sama garantirati svoju sigurnost. Zbog toga joj je potrebna odgovarajuća zaštita, ali ne više u okviru jedne blokovske organizacije nego na multilateralnoj osnovi u čemu bi sudjelovalo nekoliko mediteranskih zemalja — najvjerojatnije Francuska i Italija, ali i Libija i Alžir, što znači da bi u garanciji njezine sigurnosti sudjelovale i nesvrstane mediteranske zemlje.

12

Plinovid će izvesti ENI (puní pogon u 1985. god. uz perspektivu nastavka prema sjevernoj Italiji, još 1410 km) uz cijenu od 2,5 mlrd dolara i sa kapacitetom od 14,5 mlrd m³ godišnje; svaka zemlja biti će vlasnik plinovoda na svom teritoriju, a u podmorskom sektoru odnos će vlasništva

biti 50:50 između Alžira i Italije. I za Italiju i za Alžir ovaj plinovid ima ogromno značenje (Alžir je po rezervama plina u svijetu na 4 mjestu iza SSSR, Irana i SAD; godišnje će Alžir od plina dobivati 600.000 dolara.)

U odnosu na *Otranska vrata* i Italija je, kao i Jugoslavija, očito zainteresirana za njihovu otvorenost, budući da na sjevernoj obali Jadrana izlazi najvažniji talijanski industrijski bazen (Padska nizina), a preko Trsta vodi prema Njemačkoj i važan naftovod što znači da je prohodnost Otranskih vratiju i u širem evropskom interesu. Međutim, u nekoj kriznoj situaciji Italija si, za razliku od Jugoslavije, može dozvoliti zatvaranje Otranskih vratiju ili čak biti za to zainteresirana, budući da Padska nizina ima isto tako relativno povoljan izlaz i na Genovski zaljev, koji u slučaju nužde može zamijeniti jadransku fasadu, dok se snabdijevanje južnog sektora SR Njemačke naftom može organizirati i na drugi način. U strateškom smislu zatvaranje Otranskih vratiju Italiji odgovara i stoga jer raspoložive drugim slobodnim maritimnim pročeljem u »Zapadnjačkom jezercu«, dok je u Jadranu moguće izolirati eventualne sovjetske snage u njihovom pretpostavljenom prodoru prema Sredozemlju preko Jugoslavije, Albanije i Jadrana, dakle, važnost Italije u odnosu na mediteranske tjesnace i prolaze najbolje se ilustrira činjenicom da je Italija *jedina (i to ratovska) zemlja* koja je bitna kao faktor kontrole čak *dvaju važnih pomorskih prolaza*, tj. Sicilskog i Otrantskog. Očito je, dakle, i to razlog zbog kojeg se ne može dozvoliti istupanje Italije iz NATO-a.

5. U odnosu na čitavo Sredozemlje Italija ima izrazito i jedinstveno potencijalno političko i strateško kompenzacijsko značenje s obzirom na probleme s kojima se NATO susreće dijelom u centralnom, a naročito u istočnom Sredozemlju (nepovoljni odnosi Grčke i Turske); tj. Italija može služiti kao zamjena za Grčku ili Tursku. Kao vojno-blokovska organizacija NATO je najslabiji upravo na Sredozemlju, što onda automatski ističe značenje pogodnosti »čvrstih« i »tvrdih« članova u kakve treba ubrojiti upravo Italiju. Budući da je talijanska desnica opterećena značenjem svoje i historijske i suvremene misije u Mediteranu i koncepcijom »mare nostrum«, takva kompenzacijska uloga i te kako je prihvatljiva za neke talijanske političke krugove.

6. Na talijanskom se teritoriju nalazi i jedna izuzetno važna američka vojno-pomorska baza — to je *La Madalena* (od 1973. god.) koja je predviđena za protupodmorničko ratovanje i zato logično locirana unutar Mediterana, za razliku od španjolske Rote.

7. Značenje Italije za NATO vidi se najbolje i po posljedicama koje bi imalo njezino eventualno istupanje iz tog vojnog bloka: naime,

a) time bi se bitno proširila zona izvanblokovskih zemalja što nikako ne može odgovarati desničarskom duhu i procesu militarizacije općenito; ali, ne samo da bi se proširila takva zona, nego bi njezino značenje bilo naglašeno i time što izvanblokovske zemlje imaju i direktne granične kontakte; dakle, stvorila bi se jedna veća i kontinuirana izvanblokovska zona koja bi naglasila prekid u okruženju i to upravo u ključnom centralno-mediteranskom akvatoriju;

b) nestao bi, zatim, jedan od važnih elemenata američke strategije koji se sastoji u »isturenoj obrani« SAD u Evropi i to baš u onom prostoru gdje postoje »opasnosti« od sovjetske intervencije (Jugoslavija, Albanija, Jadran, Otranska vrata);

c) istupanjem Italije umanjuje se mogućnost kontrole Otranskih i Sicilskih vratiju, pri čemu bi odgovarajuće zadatke morale u većoj mjeri preuzeti ostale natovske, a u tome i nemediteranske flote, što politički nije oportuno;

d) NATO bi izgubio mogućnost direktne prisutnosti i u jadranskom bazenu što bi onda očito olakšalo sovjetski prodor ili širenje interesne sfere; oslabljen bi bio i položaj u Jonskom moru što je pogotovo važno u današnjim uvjetima u kojima ni Grčka nije član vojne, nego samo političke strukture NATO-a; i zatim

e) istupanjem Italije iz pakta nestala bi mogućnost za vršenje kompenzacijske funkcije u odnosu na ostalo problematično područje NATO-a u istočnom Sredozemlju (sukob Grčke i Turske oko egejskog podmorja i teritorijalnih voda i Cipra). Navedeni geopolitički i strateški razlozi očito ukazuju da istupanje Italije iz pakta u doglednoj budućnosti nije moguće.¹³

Kao i u slučaju Španjolske stabilnost i mir su izuzetno važni za Italiju, budući da samo u tim uvjetima ova zemlja može koristiti svoje turističke potencijale bitne za platnu bilancu zemlje. Pri tome treba naglasiti i izvanredne prometno-geografske prednosti Italije (u čemu je ona dijelom i za Jugoslaviju nadasve opasan konkurent), koja je tranzitno područje između sjeverne, zapadne i centralne Evrope ne samo prema Grčkoj, nego i prema Tunisu, a u perspektivi i prema Albaniji.

Zaključak

Na osnovi izloženog moguće je iznijeti nekoliko osnovnih postavki:

1) izraziti procesi stabilizacije ali i destabilizacije bitna su karakteristika unutrašnjih prilika pojedinih zemalja »Zapadnjačkog jezera«, ali i njihovih međusobnih odnosa;

2) međutim, dok unutrašnji problemi ne mogu voditi prema lokalnom ratu, moguće je to u slučaju međunarodnih problema, prije svega između Alžira i Maroka;

3) »Zapadnjačko jezero« nalazi se u fazi intenzivne militarizacije općenito, i posebno u fazi uvlačenja novih zemalja u blokovske okvire (Španjolska i NATO);

4) SSSR se nije uspio stabilizirati preko odgovarajućih baza ili služnosti u »Zapadnjačkom jezeru«; u strateškom smislu to bi dijelom bilo i nepogodno, buduće da je moguće taj prostor baraćirati i učiniti bilo nedostupnim, bilo u njemu zatvoriti sovjetske flotne snage. Kao najpovoljniju mo-

13

Posebno treba naglasiti da potrebu istupanja Italije iz NATO-a danas ne zastupa čak ni Komunistička partija te zemlje, kao što je to bio slučaj 1969. godine.

gućnost sovjetske prisutnosti treba spomenuti samo alžirsku obalu; posebna je pogodnost da se za snabdijevanje ovdje nalazi i insitna nafta;

5) gospodarske i neokolonijalističke veze Evrope s Magrebom sve su jače; izgradnjom plinovoda Alžir-Tunis-Sicilija i kasnije za sjevernu Italiju prvi puta se ostvaruje direktna cjevovodna veza Magreba i Evrope. U neokolonijalističkom smislu neke zemlje postaju važna uporišta Zapada za vraćanje u Afriku (Maroko);

6) u ekonomsom smislu zemlje »Zapadnjačkog jezera« bit će sve ovisnije o vanjskim faktorima — to je rezultat problema viška *radne snage i emigracije* (sam Alžir ima oko 1 mil. radnika u Evropi), zatim *negativne trgovačke bilance i potreba za naftom*. To znači da će se na sve zemlje s odgovarajućim problemima moći vršiti različiti pritisci; kao vodeća zemlja u ovom akvatoriju još jače će se izdvojiti Francuska;

7) iako kod država »Zapadnjačkog jezera« postoje potencijalni *granični problemi* (Maroko-Alžir, Italija-Austrija zbog južnog Tirola), zatim *problemi autonomije i separatizma* (Katalonija, Baskija, Kanari, Korzika), oni nemaju takvu težinu i značenje da bi mogli biti veći problem u slučaju šireg ratnog sukoba koji bi služio kao »trigger« da se postave pitanja koja se u uvjetima mira ne mogu postavljati — po toj osobini »Zapadnjačko jezero« bitno se razlikuje od Središnjeg i Istočnog Mediterana.